

**הסיקור התקשורתי ורמת אמון הציבור
בתקשורת ובמערכת המשפט -
תוצאות סקר אינטרנט שנערך בשולי
משפטו
של הנשיא לשעבר משה קצב**

**פרופ' קמיל פוקס
החוג לסטטיסטיקה, אוניברסיטת תל אביב**

**לזכרו של פרופ' זאב סגל
ראש התכנית האקדמית למדיניות ציבורית
אוניברסיטת תל אביב
יוזם המחקר אשר נפטר ביום 12.1.2011
לאחר מאבק במחלה קשה**

הסיקור התקשורתי ורמת אמון הציבור בתקשורת ובמערכת

המשפט -

תוצאות סקר אינטרנט שנערך בשולי משפטו של הנשיא

לשעבר משה קצב

פרופ' קמיל פוקס, החוג לסטטיסטיקה, אוניברסיטת תל אביב

תקציר

פרשת קצב, היוותה קרקע פורייה למחקרים בנושאים הקשורים הן בהשפעת התקשורת, והן באמון הציבור בתקשורת ובבתי המשפט. הסיקור התקשורתי הנרחב והחודרני סיפק באופן טבעי לסנגורים עוגן לטעון "להגנה מן הצדק" בגין הסיקור התקשורתי. בהיבט הכללי יותר, הפרשה סיפקה הזדמנות לעריכת מחקרים השוואתיים הקשורים להשפעת התקשורת גיבוש דעות הציבור. ממצאי סקר אינטרנטי ארצי עם 800 נשאלים מראים שהציבור חושב שהסיקור התקשורתי בפרשת קצב נתפס כהוגן יותר, מאוזן יותר, מדויק יותר ואמין יותר מהסיקור התקשורתי באופן כללי. המחקר התמקד גם בבחינת הסיכוי לכך שבעקבות הכרעת דין הסותרת את דעות הנשאלים, הם ישנו את דעתם בדבר אשמתו או חפותו של נאשם. הממצאים מראים שהסיכוי לכך במשפט עם הסיקור התקשורתי כמו במשפט קצב, נמוך באופן ניכר לעומת הסיכוי במשפט של "נאשם רגיל" (17% לעומת 33%). חקירת הקשר בין דעות הציבור בשאלות הקשורות למשפט ובין רמות האמון בתקשורת ובבתי המשפט העלה הן מתאמים הצפויים לפי הספרות המקצועית והן מתאמים פחות צפויים.

1. רקע

פרשת קצב החלה באירוע תקשורתי. ב-8 ביולי 2006 חשף העיתונאי אמנון אברמוביץ בחדשות ערוץ 2 שהנשיא דאז, משה קצב, טען בפני היועץ המשפטי לממשלה שאישה המועסקת בבית הנשיא מנסה לסחוט אותו בטענה שהטריד אותה מינית וביצע בה מעשים מגונים בכוח. משפורסמו הדברים הכחיש קצב את תלונתו, אולם היועץ אישר את דבר התלונה. עד מהרה הפך הנשיא קצב ממאשים לנאשם, וההאשמות נגדו נפרשו בכל כלי התקשורת. מאותו הרגע ועד לסיומו של המשפט, במשך חמישים וארבעה חודשים, פרשת קצב הייתה נוכחת בתקשורת בגלים עולים ויורדים של אינטנסיביות.

ובחזרה לתחילת הפרשה. ימים ספורים לאחר הגילוי בערוץ 2, פרסם העיתון **מעריב** ראיון עם אישה אחרת שטענה כי משה קצב הטריד גם אותה מינית ועיתון **הארץ** פרסם עדויות של חמש נשים נוספות שטענו טענות דומות. כחודש וחצי לאחר הפרסום הראשון החלה במשטרה בחקירה באזהרה של משה קצב. במשך כל אותה התקופה הנשיא קצב, באמצעות סוללת יועציו ועורכי דינו, הכחיש את כל ההאשמות כנגדו. הם אף העבירו לתקשורת ראיות לכאורה שאין מדובר במעשים מגונים אלא בסחיטה של הנשיא. בספטמבר 2006 פרסם העיתון **ידיעות אחרונות** תמליל של מה שהנשיא לשעבר קצב ואנשיו הגדירו כ"קלטת הסחיטה".

המתלוננות לקחו אף הן חלק במאבק על דעת הקהל: התקשורת פרסמה ידיעות שקיבלה מגורמים מעורבים משני הצדדים. ניתן לומר שפרשת קצב התנהלה בתקשורת במקביל להתנהלותה בחדרי החקירות.

באוקטובר 2006 המליצה המשטרה על הגשת כתב אישום, ובחודש ינואר 2007 פרסם היועץ המשפטי את טיוטת כתב האישום שכללה האשמות באונס, הטרדה מינית, מעשה מגונה בכוח ובעילה אסורה תוך ניצול יחסי מרות. הדברים פורסמו בהרחבה בתקשורת ועוררו סערה ציבורית. ב 24 בינואר 2007 הנשיא קצב נשא נאום משתלח נגד התקשורת, שלטענתו ניהלה מסע להכפשת שמו.

כשישה חודשים לאחר מכן נחתם הסדר טיעון ובו סוכם כי הנשיא לשעבר יודה ויורשע בביצוע מעשה מגונה שלא בהסכמה תוך הפעלת אמצעי לחץ, הטרדה מינית והטרדת עד. לפי ההסדר, קצב התחייב להתפטר מתפקידו כנשיא המדינה וייגזר עליו מאסר על תנאי על כל האישומים שבהם היה צפוי להודות. אך בתחילת אפריל 2008 פרקליטיו של מר קצב הודיעו לבית המשפט שהם חוזרים בהם מהחתימה על עסקת הטיעון. כעבור שנה נוספת, במאסר 2009 הוגש כתב אישום חמור בגין עבירות מין ובהן אינוס, מעשה מגונה בכוח והטרדה מינית.

בתקופה שבטרם גיבוש סעיפי האישום פורסמו בתקשורת מאמרי דעה רבים שהדגישו את הצורך בהגשת כתב אישום חמור במיוחד. כעשרה ימים לאחר הגשת כתב האישום, כינס קצב מסיבת עיתונאים שהועברה בשידור חי בערוצי הטלוויזיה. בנאומו האשים את היועץ המשפטי ואת הפרקליטות, המשטרה והתקשורת ב"שפיכת דמו". ב-14 במאי 2009 החל משפטו של הנשיא לשעבר.

חקירתו של קצב, התלונות השונות, הפרשנויות, הסדר הטיעון שנעשה עמו, חזרתו בו מהסדר הטיעון והעמדתו לדין בכתב אישום חמור בעבירות של אינוס ועבירות מין אחרות, עמדו במשך שנים במוקד העניין הציבורי. משנפתח משפטו

בבית המשפט המחוזי בתל-אביב-יפו, החליט בית המשפט להשתמש בסמכותו הקבועה בחוק בתי המשפט ולנהל את המשפט בדלתיים סגורות. שופטים כתבו בהחלטתם ש"לאור החשש האינהרנטי הממשי לפגיעה חמורה בפרטיותן וצנעת חייהן של המתלוננת, שלא לומר בחופשיות עדותן בבית המשפט, נראה כי על עיקרון פומביות הדיון להיסוג לאחור ככל שנוגע הדבר למעמד מתן עדותן של המתלוננות".

2. התנודות באמון הציבור בבתי המשפט ובתקשורת בעשור האחרון

פרשת קצב מצדיקה התייחסות לסוגיות הנוגעות למידת ההשפעה האפשרית של התקשורת על גיבוש עמדות הציבור. השאלות הן רלבנטיות במיוחד לאור הפרסומים על ירידת האמון בבתי המשפט בשנים האחרונות. ההנחה היא שבגין מידת האמון הנמוכה ייטה הציבור יותר לגבש עמדה בדבר אשמה או חפות בטרם הכרעת הדין בבית המשפט, עמדה שלא בהכרח תשתנה בעקבות הכרעת דין הנוגדת את העמדה האישית שגובשה.

פרופ' אריה רטנר מאוניברסיטת חיפה, מצא במחקרו (שהתפרסם ביוני 2010) שרק כ-36% מהאוכלוסייה היהודית הכללית ומהאוכלוסייה הערבית נותנים אמון בבתי המשפט. בקרב המתנחלים והחרדים רמת האמון נמוכה אף יותר (20% ו 9%, בהתאמה). לשם השוואה, בשנת 2000, כ 57% מהאוכלוסייה היהודית והערבית (מלבד החרדים) נתנו אמון בבתי המשפט. מדובר בירידה גדולה בעשור האחרון, שזכתה להד תקשורתי נרחב¹.

אך ההשוואה בין רמות האמון שנרשמו במרחק של עשור עשויה להטעות. תמונה שונה מתקבלת אם בוחנים את המגמות רק ב - 4 השנים האחרונות. בשנים האלה, שיעורי האוכלוסייה היהודית הכללית שנתנו אמון במערכת המשפט היו בהתאמה: 35%, 32%, 36% ו 36%. דומה שמגמת הירידה המשמעותית ברמת האמון במערכת השפיטה, שחלה בתחילת העשור, נעצרה בשנים האחרונות.

באשר למידת האמון בתקשורת - מדד הדמוקרטיה 2009 של המכון הישראלי לדמוקרטיה² מצביע על כך שבשנת 2009 כ 34% מהציבור נתנו אמון בתקשורת. לשם השוואה בשנת 2003, השיעור היה 49%. הירידה ברמת האמון בתקשורת פחות תלולה מהירידה ברמת האמון במערכת השיפוט, אך החל מ 2008 שתי רמות האמון השתוו בקירוב. ב - 4 השנים האחרונות, מידות האמון בתקשורת היו 45%, 37%, 34%, 34% בהתאמה, במגמה של ירידה

¹ www.haaretz.co.il/hasite/spages/1069399.html

² אשר אריאן, תמר הרמן, יובל לבל, מיכאל פיליפוב, הילה צבן ואנה קנפלמן "מדד הדמוקרטיה הישראלית 2010 – ערכים דמוקרטיים בישראל הלכה למעשה" המכון הישראלי לדמוקרטיה ומכון גוטמן (נובמבר 2010)

מתונה³. הציבור נחשף במידה רבה לתקשורת, אך הוא לא בהכרח סומך על כל מה שהוא נחשף אליו.

3. המחקר הנוכחי

במהלך שנת 2010, בעת שבית המשפט קיים דיונים מאחורי דלתיים סגורות בעניינו של הנשיא לשעבר, ערכנו מחקר תלת-שלבי, שכלל שלושה סקרים נפרדים, שיועד לבדוק מספר מאפיינים הקשורים להיבטים של השפעת התקשורת הן בהקשר למשפט קצב והן בהקשר נרחב יותר, תוך השוואה למחקרים שנערכו בפרשות בעת התרחשות פרשות דומות בעולם⁴. קטעים אחדים מהמאמר המתאר את המחקר שפורסם בכתב העת "קשר" מצוטטים כאן כלשונם. במסגרת המחקר, בחודש אוגוסט 2010, ערכנו סקר בקרב מדגם אינטרנטי ארצי של 800 נשאלים בקרב האוכלוסייה היהודית הבוגרת.

במסגרת המחקר בוצעו גם שני סקרים טלפוניים, כל אחד של כ-500 נשאלים. השאלונים בשני הסקרים הנוספים נכללו שאלות הנוגעות לעמדות הציבור לגבי האשמה או החפות של הנשיא לשעבר קצב. ושאלה נוספת בה התבקשו המשתתפים להעריך האם יישנו דעתם אם הכרעת הדין במשפט קצב תסתור את דעתם הקודמת. הסקר האינטרנטי שהקיף מספר רב יותר של נושאים שתוצאותיו מוצגות כאן כולל גם את השאלות האלה כפי שהופיעו בסקרים האחרים וכן שאלות נוספות, בעיקר לגבי תפיסת האמון בסיקור התקשורת בנושא של משפט קצב, ונושאים משיקים. המאמר שהופיע ב"קשר" ושהוזכר לעיל, מציג את מכלול הממצאים המבוססים על התשובות משלושת הסקרים. אי לכך, לגבי שלוש השאלות המופיעות גם בסקרים הטלפוניים, הקוראים ימצאו הבדלים בין השיעורים המוצגים שם (המבוססים על שלושה מדגמים עם 1800 נשאלים בסך הכל) ובין אלה המוצגים במאמר זה (המבוססים על הסקר עם 800 משיבים, שהשיבו לשאלון הנרחב).

הסקר נערך בתמיכה של מכון הרצוג לתקשורת, חברה ופוליטיקה, הפקולטה למדעי החברה באוניברסיטת תל אביב, במתכונת דומה לסקרים אחרים שבדקו את "אמון הציבור בסיקור תקשורת" בנושאים מגוונים כגון תפיסות הציבור את התקשורת הישראלית; אמון הציבור לעומת אמון העיתונאים בתקשורת הישראלית; עמדות הציבור כלפי הסכסוך הישראלי-פלסטיני; צריכת חדשות באתרי אינטרנט; הסיקור התקשורת של מערכת הבחירות לכנסת ה-17;

³ בסקרים של מוסד שמואל נאמן מהטכניון, החוקרים מצאו שמדד האמון בתקשורת נשאר יחסית יציב בשנים 2003, 2006 ו-2009 ברמה של כ-40 בסקלה מ-1 עד 100. ראו אפרים יער ויסמין אלקלעי, אמון במוסדות וגאוה בהישגיה של ישראל בעשור הראשון של שנות האלפיים (2010) בע' 4.

⁴ זאב סגל, קמיל פוקס, תיקי בלס "השפעת התקשורת על עמדות הציבור במשפטים פליליים-משפטו של נשיא המדינה לשעבר, משה קצב, כמקרה בוחן" קשר, 41 (חורף 2011) עמ' 21-4.

עמדות הציבור לגבי הסיקור התקשורתי של בריאות מנהיגים ולגבי אשפוז של ראש הממשלה שרון.

לאחר שהמחקר בדק כרקע את שיעורי החשיפה לתקשורת ומספר מאפיינים הקשורים לכך, התמקדנו בנושאים הבאים:

- אמידת רמת האמון בתקשורת ובמערכת המשפט
- השוואת דעת הציבור על היבטים שונים של הסיקור התקשורתי בפרשת קצב לעומת הכיסוי התקשורתי באופן כללי
- אמידת שיעור החושבים במשפט קצב שיש להרשיע את הנשיא לשעבר באונס ו/או בעבירת מין שאיננה אונס. אמידה זו עשויה להוות אינדיקציה להשפעת התקשורת ביצירת דעת קהל מגובשת במשפט פלילי
- אמידת שיעור האנשים החושבים שיישנו דעתם לגבי אשמתו או חפותו של נאשם אם החלטת בית המשפט תסתור את דעתם המקורית. ההנחה היא שמדד זה של השפעת הסיקור התקשורתי על דעת הקהל במשפטים פליליים עשוי להיות מושפע הן מרמת האמון בתקשורת והן מרמת האמון במערכת המשפט. השפעת הסיקור התקשורתי נבדקה על ידי הצגת שתי שאלות: האחת לגבי פרשת קצב (בו הסיקור התקשורתי היה רב מאד) והשנייה לגבי פרשה היפותטית אחרת (עליה אין סיקור תקשורתי)

הסקר נערך באמצעות האינטרנט⁵ וממצאיו שוקללו בהתאם לנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה על מאפייני האוכלוסייה. ההתפלגות (הלא משוקללת) של המשתתפים במדגם לפי מגדר וגיל הייתה כדלקמן:

- מגדר: 49% גברים ו 51% נשים
- גיל: עד גיל 25: 19%; גילאי 25-34: 28%; גילאי 35-44: 20%; גילאי 45-54: 18%; מעל גיל 54: 15%.

שאלון הסקר כלל שאלות סגורות בלבד עם מספר אפשרויות תשובה לכל שאלה. הטבלאות והאיורים שבפרקים הבאים מציגים את התוצאות המשוקללות עבור כלל המדגם. בחלק מהשאלות, חלק מהערכים המוצגים הינם שיעורים מסוכמים על פני שתי אפשרויות תשובה קרובות (כמו למשל סיכום תשובות המשיבים "במידה רבה מאד" עם תשובות המשיבים "במידה רבה").

הניתוחים הסטטיסטיים כללו התפלגויות לפי משתנים מסבירים (כמו מגזר באוכלוסייה, מגדר וגיל). בגלל ריבוי התאים הנוצרים מאפשרויות התשובה והקטגוריות של המשתנים המסבירים, צמצמנו את הצגת התפלגויות לפי משתנים מסבירים. כך, ברוב השאלות (מלבד אלה המתייחסות ישירות לעמדה

⁵ הסקר בוצע על ידי חברת פרוייקט המדגם בניהולו של ד"ר אריאל איילון.

בדבר תוצאת המשפט), ההתפלגויות לפי מגדר וגיל מוצגות עבור אחת מאפשרויות התשובה (בדרך כלל הקטגוריה המייצגת את האפשרויות "במידה רבה מאד" ו"במידה רבה"), בשאלות המתייחסות ישירות לעמדה בדבר התוצאה של המשפט, ההתפלגויות לפי מגדר וגיל מוצגות עבור כל אפשרויות התשובה.

3. החשיפה לסיקור באמצעי התקשורת ומאפייני הסיקור התקשורתי

המחקר התמקד בחשיפה לתכניות החדשות בטלוויזיה, רדיו, עיתונות כתובה ואינטרנט. בהינתן שהמחקר נערך באמצעות האינטרנט, סביר שבשאלה על החשיפה לאמצעי התקשורת השונים קיים גורם מתערבב הקשור בצורת התשאול. יש לשער שהשפעת הגורם המתערבב הינה מעבר לשקלול התוצאות לפי מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של האוכלוסייה. בפרט, בסקר אינטרנט לא בלתי סביר למצוא שיעור גבוה יחסית החשופים לאתרי החדשות באינטרנט ובמקביל שיעור הנמוך יחסית לאוכלוסייה של הקוראים את החדשות בעיתונות הכתובה. למרות שהרצייה החברתית עשויה לגרום לשיעורים גבוהים יחסית של המשיבים שהם מתעדכנים בחדשות, המחקרים מראים שדווקא בסקרי האינטרנט, בהם אין פוקד הרושם את התשובות, השפעתה של הרצייה החברתית הינה פחותה יחסית לתשאול טלפוני או פנים אל פנים.

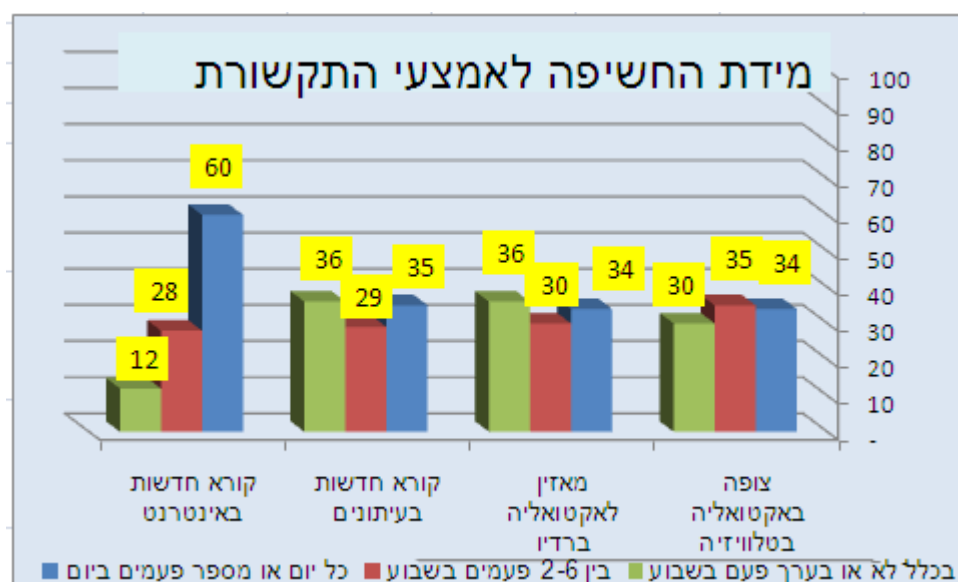
3.1 חשיפה כללית למידע חדשותי בתקשורת

טבלה מספר 1 מציגה את התפלגות התשובות לשאלות לגבי חשיפת המשתתפים בסקר לחדשות בערוצי חדשות שונים. הממצאים המוצגים בטבלה מספר 1 ובאיור מספר 1 מצביעים על כך שרק 12% השיבו שלא קוראים יותר מפעם בשבוע מידע חדשותי באתרי החדשות באינטרנט. לעומתם, השיעורים המתאימים לגבי יתר אמצעי התקשורת עולים על 30%. במקביל, 60% השיבו שקוראים לפחות פעם ביום מידע חדשותי באתרי החדשות באינטרנט, לעומת כ 35% ביתר אמצעי התקשורת.

טבלה מספר 1- חשיפה לחדשות בערוצי התקשורת השונים

לא יודע	בכלל לא או בערך פעם בשבוע	בין 2-6 פעמים בשבוע	כל יום או מספר פעמים ביום	באיזו מידה, אם בכלל את/ה -
1%	30%	35%	34%	צופה בחדשות ותכניות אקטואליה בטלוויזיה
1%	36%	30%	34%	מאזין לחדשות ותכניות אקטואליה ברדיו
0%	36%	29%	35%	קורא חדשות בעיתונים
0%	12%	28%	60%	קורא מידע חדשותי באתרי חדשות באינטרנט

איור מספר 1- חשיפה לחדשות בערוצי התקשורת השונים

ההתפלגויות לפי שני משתנים מסבירים מגדר וקבוצות גיל מוצגות בטבלה מספר 2 המשתנה המוסבר הוא שיעור המשיבים "כל יום או מספר פעמים ביום". ההבדלים בין המגדרים בשיעורי הצפייה בטלוויזיה לא היו מובהקים סטטיסטית ($p\text{-value}=0.763$). לגבי שלושת אמצעי התקשורת האחרים נמצאו הבדלים מובהקים, כאשר בקבוצת הגברים נמצאו שיעורי גבוהים יותר של שימוש באמצעי התקשורת. הבדלים מובהקים נמצאו גם בניתוח לפי גיל, עם שיעורי שימוש גבוהים יותר בקבוצת המבוגרים.

טבלה מספר 2 - שיעור החשופים לחדשות "כל יום או מספר פעמים ביום"

בערוצי התקשורת השונים, לפי מגדר וגיל

סה"כ	גיל					מגדר		
	מעל 54	45-54	35-44	25-34	18-24	נקבה	זכר	
35%	62%	41%	39%	26%	22%	34%	35%	צופה בחדשות ותכניות אקטואליה בטלוויזיה
34%	60%	45%	43%	21%	20%	26%	40%	מאזין לחדשות ותכניות אקטואליה ברדיו
35%	56%	48%	32%	20%	33%	30%	38%	קורא חדשות בעיתונים
60%	70%	73%	64%	56%	50%	55%	64%	קורא מידע חדשותי באתרי חדשות באינטרנט

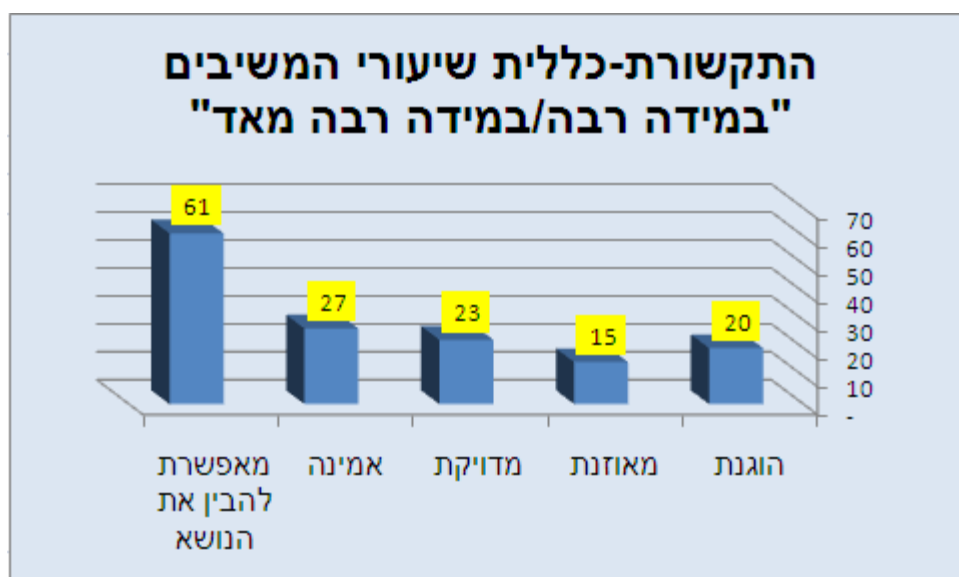
3.2 מאפייני הסיקור התקשורתי - כללית

דעות המשיבים לגבי מאפייני הסיקור התקשורתי נבדקו הן בתקשורת באופן כללי והן בהקשר הפרטני של הסיקור התקשורתי בפרשת קצב. נציג כעת את התוצאות לגבי סיקור החדשות בתקשורת באופן כללי בחמש שאלות שנועדו להעריך באיזו מידה (מידה רבה מאד, מידה רבה, מידה בינונית, מידה מועטה או מידה מועטה מאד) המשיבים חושבים שהתקשורת היא (א) הוגנת (ב) מאוזנת (ג) מדויקת (ד) אמינה (ה) מאפשרת להבין את הנושא. סדרת השאלות נשאלה במסגרת סקרים אחרים, דבר המאפשר להשוות בין ממצאיהם לממצאי סקר זה. בטבלה מספר 3 אוחדו שתי הקטגוריות העליונות ("במידה רבה מאד" עם "במידה רבה") ושתי הקטגוריות התחתונות ("במידה מועטה" עם "במידה מועטה מאד"). איור מספר 2 מציג רק את התוצאות של שתי הקטגוריות העליונות. בשלושה מבין חמשת המאפיינים (הוגנת, מדויקת ואמינה) התשובה השכיחה הייתה "במידה בינונית" בשיעורים של כ-45% מהמדגם. שיעורם של אלה שבחרו בקצה החיובי של הסקאלה היה נמוך משיעור הבוחרים בקצה השלילי. במאפיין האחרון (אפשרות להבין את הנושא) הנשאלים בחרו באופן בולט בקטגוריות של "במידה רבה או במידה רבה מאד" (61%). מחד נראה שבאופן כללי, הנשאלים מרוצים מבהירות הצגת הנושאים הכללים בתקשורת. מאידך, לנשאלים יש דעה פחות טובה על המידה בה התקשורת היא מאוזנת. השיעור הגבוה ביותר (46%) בחרו בשתי הקטגוריות התחתונות (במידה מועטה או במידה מועטה מאד). בהמשך המאמר נשווה את התוצאות הכלליות הללו עם התוצאות שהתקבלו כאשר משתתפי הסקר נשאלו על דעתם על הסיקור התקשורתי בפרשת קצב.

טבלה מספר 3 - מאפייני התקשורת הישראלית

במידה מועטה או	במידה בינונית	במידה רבה או רבה מאד	באופן כללי, כשאתה חושב על התקשורת הישראלית – הטלוויזיה, הרדיו והעיתונות
35%	45%	20%	הוגנת
46%	38%	15%	מאוזנת
30%	46%	23%	מדויקת
30%	42%	27%	אמינה
12%	26%	61%	מאפשרת להבין את הנושא

איור מספר 2 - שיעור המשיבים "במידת רבה או רבה מאד" למאפיינים השונים

ההתפלגות לפי מגדר וקבוצות גיל של שיעורי המשיבים "במידה רבה או רבה מאד" מוצגת בטבלה מספר 4. לא נמצאו הבדלים מובהקים סטטיסטית בין המגדרים באף אחד ממאפייני התקשורת שנחקרו. בניתוח לפי קבוצות גיל נמצאו הבדלים מובהקים רק במאפיין "התקשורת היא הוגנת" ($p\text{-value}=0.001$), כאשר שיעורי המבוגרים החושבים שהתקשורת הוגנת גבוהים יותר משיעורי הצעירים החושבים כך.

טבלה מספר 4 - שיעור המשיבים "במידת רבה או רבה מאד" למאפיינים השונים, לפי מגדר וגיל

סה"כ	גיל					מגדר		באופן כללי, כשאתה חושב על התקשורת הישראלית - הטלוויזיה, הרדיו והעיתונות והאופן בו היא סוקרת נושאים שונים, באיזו מידה אתה חושב שהתקשורת:
	מעל 54	45-54	35-44	25-34	18-24	נקבה	זכר	
20%	31%	20%	26%	15%	15%	19%	20%	הוגנת
15%	20%	16%	18%	12%	12%	16%	14%	מאוזנת
23%	29%	24%	29%	19%	19%	21%	25%	מדויקת
27%	31%	29%	34%	26%	20%	26%	28%	אמינה
61%	61%	65%	66%	56%	62%	65%	58%	מאפשרת להבין את הנושא

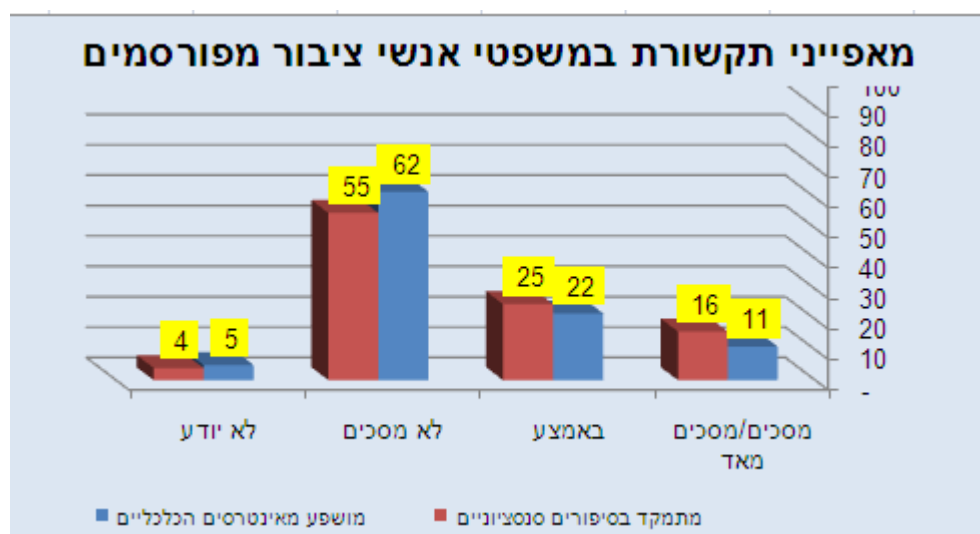
3.3 מאפייני הסיקור התקשורתי - בהקשר למשפטים של אנשי ציבור מפורסמים

כרקע לשאלות הממוקדות לגבי הסיקור התקשורתי בפרשת קצב, הקדים המחקר ושאל את משתתפי הסקר באיזו מידה הם מסכימים לכך שסיקור משפטם של אנשי ציבור מפורסמים (א) מושפע מהאינטרסים הכלכליים של בעלי ההון בישראל (ב) מתמקד בסיפורים אישיים סנסציוניים ולא מסביר את העובדות. למרות שניתן לאפיין את הניסוח של השאלות כפרובוקטיבי בכך שהוא מזמין לכאורה הסכמה עם אמרות אלו, רוב המשתתפים השיבו בשלילה: 62% השיבו שלא כל כך מסכימים או בכלל לא מסכימים שהסיקור מושפע מאינטרסים כלכליים, ו 55% השיבו כך לגבי הטענה שהסיקור הינו סנסציוני. תוצאה זו תואמת את התוצאה הקודמת שהצביעה על כך שכללית, המשיבים מרוצים מהרמה בה הסיקור התקשורתי מאפשר להבין את הנושא. פירוט התוצאות מובא בטבלה מספר 5 ובאזור מספר 3.

טבלה מספר 5 - מאפייני סיקור משפטם של אנשי ציבור מפורסמים

לא יודע	לא כל כך או בכלל לא	באמצע, מסכים ולא	מסכים או מסכים	באיזו מידה אתה מסכים או לא מסכים אחד מהמשפטים לגבי המשפט
5%	62%	22%	11%	הסיקור מושפע מהאינטרסים הכלכליים של בעלי ההון בישראל
4%	55%	25%	16%	הסיקור מתמקד בסיפורים אישיים סנסציוניים ולא מסביר את העובדות

איור מספר 3 - מאפייני סיקור משפטם של אנשי ציבור מפורסמים

ההתפלגות לפי מגדר וקבוצות גיל של שיעורי המשיבים "מסכים או מסכים מאד" מוצגת בטבלה מספר 6. לגבי שני ההיגדים, לא נמצאו הבדלים מובהקים סטטיסטית בין המגדרים. בניתוח לפי קבוצות גיל נמצאו הבדלים בהיגד הראשון, כאשר שיעורי המבוגרים המסכימים שהסיקור מושפע מאינטרסים כלכליים גבוהים באופן מובהק (p-value=.008) משיעורי הצעירים המסכימים לכך.

טבלה מספר 6 - שיעור "המסכימים והמסכימים מאד" להיגדים לגבי סיקור משפטם של אנשי ציבור מפורסמים, לפי מגדר וגיל

סה"כ	גיל					מגדר		
	מעל 54	45-54	35-44	25-34	18-24	נקבה	זכר	
11%	21%	12%	10%	8%	10%	13%	10%	הסיקור מושפע מהאינטרסים הכלכליים של בעלי ההון בישראל
16%	23%	17%	17%	13%	15%	18%	15%	הסיקור מתמקד בסיפורים אישיים סנסציוניים ולא מסביר את העובדות

4. מידת אמון הציבור בתקשורת ובבתי המשפט ומאפייני הסיקור

התקשורת

ציינו לעיל שפרשת קצב מצדיקה התייחסות לסוגיות הנוגעות למידת ההשפעה האפשרית של התקשורת על גיבוש עמדות הציבור. בהקשר לכך, הסקר בדק הן את מידת אמון הציבור בתקשורת ובבתי המשפט והן את הדעות לגבי מאפייני הסיקור התקשורתי. בסקר נבדקו הדעות לגבי מאפייני הסיקור התקשורתי בפרשת קצב ואלה הושוו לדעות לגבי מאפייני הסיקור התקשורתי באופן כללי.

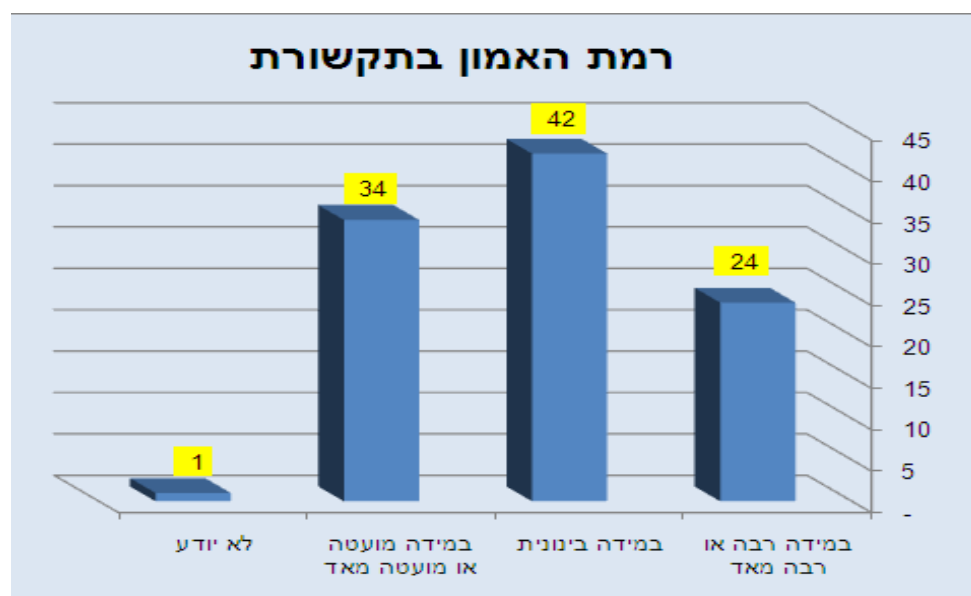
4.1. מידת אמון הציבור בתקשורת ובבתי המשפט

הממצאים בסקר שלנו על רמת האמון הכללית בתקשורת ובתי המשפט תואמים בקווים כלליים את הממצאים מסקרים אחרים שהוזכרו בפרק 2 לעיל. מטבלה מספר 7 ומאזור מספר 4 ואזור מספר 5 ניתן לראות שבסקר הנוכחי, 34% ו 39% השיבו שיש להם אמון "במידה רבה או רבה מאד" בתקשורת ה"קלאסית" ובבתי המשפט, בהתאמה. בסקר האחרון של המכון לדמוקרטיה השיבו 39% שהם נותנים אמון "במידה רבה או רבה מאד", ובסקר של פרופ' רטנר 36% השיבו שהם נותנים אמון "במידה רבה או רבה מאד" בבתי המשפט.

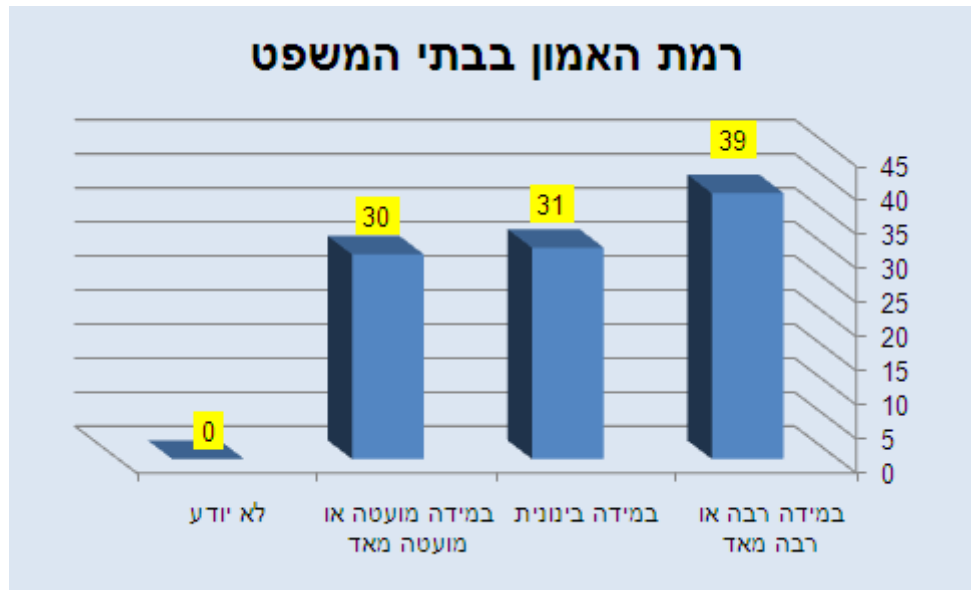
טבלה מספר 7 - מידת האמון ב"תקשורת הקלאסית" ובמערכת המשפט

באופן כללי, באיזו מידה יש לך אמון ב -	במידה רבה או רבה מאד	במידה בינונית	במידה מועטה או מועטה מאד	לא יודע
תקשורת הישראלית ה"קלאסית" (טלוויזיה, רדיו, עיתונות)	34%	42%	24%	1%
בבתי המשפט	39%	31%	30%	0%

איור מספר 4 - רמת האמון בתקשורת ה"קלאסית"

איור מספר 5 - רמת האמון בבתי המשפט

ההתפלגויות לפי שני המשתנים המסבירים מגדר וקבוצות גיל מוצגות בטבלה מספר 8. המשתנה המוסבר הוא שיעור המשיבים "במידה רבה או במידה רבה מאד". לא נמצאו הבדלים מובהקים סטטיסטית בין המגדרים ברמת האמון בתקשורת ובבתי המשפט. בניתוח לפי קבוצות גיל נמצאו הבדלים מובהקים ברמת האמון בבתי המשפט ($p\text{-value}=0.000$), כאשר הצעירים (במיוחד בגילאי 18-24) מביעים באופן מובהק פחות אמון בבתי המשפט מהמבוגרים יותר.

טבלה מספר 8 - שיעור הנותנים אמון "במידה רבה או רבה מאד" בתקשורת "הקלאסית" ובמערכת המשפט

סה"כ	גיל					מגדר		באופן כללי, באיזו מידה יש לך אמון ב- תקשורת הישראלית ה"קלאסית" (טלוויזיה, רדיו, עיתונות)
	מעל 54	45-54	35-44	25-34	18-24	נקבה	זכר	
34%	43%	30%	40%	30%	32%	35%	33%	בבתי המשפט
39%	48%	47%	47%	35%	28%	41%	36%	

4.2. השוואת מאפייני הסיקור התקשורתי בפרשת קצב לעומת הסיקור באופן כללי

בסעיף הקודם סקרנו את מאפייני הסיקור התקשורתי באופן כללי והצגנו את התפלגות התוצאות לשאלות שנועדו להעריך באיזו מידה המשיבים חושבים שבאופן כללי התקשורת היא הוגנת, מאוזנת, מדויקת, אמינה ומאפשרת להבין את הנושא. בהמשך, המחקר ניסה להעריך באיזו מידה המשיבים חושבים שבפרשת קצב התקשורת הייתה הוגנת, מאוזנת, מדויקת, אמינה ואפשרה להבין את הנושא.

הנתונים ההשוואתיים מוצגים בטבלה מספר 9. איור מספר 6 מציג רק את התוצאות של שתי הקטגוריות העליונות (של המשיבים "במידה רבה" או "במידה רבה מאד" לחמש השאלות).

מהממצאים ניתן לראות שהסיקור התקשורתי בפרשת קצב התקבל כהוגן יותר, מאוזן יותר, מדויק יותר ואמין יותר מהסיקור התקשורת באופן כללי. רק במאפיין אחד, האפשרות להבין את הנושא המדווח, נרשם בסיקור פרשת קצב שיעור נמוך יותר של משיבים שהשיבו שהסיקור מאפשר "במידה רבה או רבה מאד" להבין את הנושא. קיימת אפשרות לכך שתוצאה זו היא פועל יוצא של גודש השידורים הנוגדים בתקשורת בפרשת קצב, שהכחישו זה את זה, והפרשנויות הסותרות של קהילת הדעה. ניתן לשער שקיים קשר בין האחוז הגבוה יחסית של המשיבים "לא יודע" לשאלת האשמה או החפות (שתוצג להלן) ובין התחושה שהיכולת להבין את הנושא בפרשת קצב פחותה מהיכולת להעריך פרסומים בתקשורת בעניינים אחרים. להלן הנוסח של שתי השאלות:

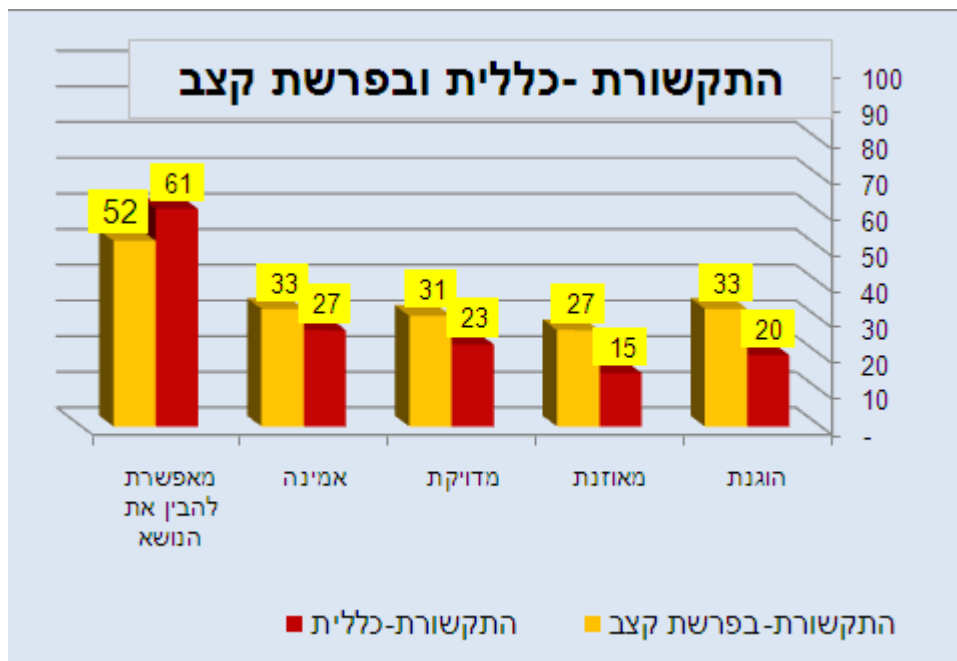
- באופן כללי, כשאתה חושב על התקשורת הישראלית – הטלויזיה, הרדיו והעיתונות והאופן בו היא סוקרת נושאים שונים, באיזו מידה אתה חושב שהתקשורת:
- כשאתה חושב על הסיקור התקשורתי בפרשת קצב - בכלל התקשורת הישראלית (טלויזיה, רדיו ועיתונות), באיזו מידה אתה חושב שהסיקור התקשורתי הזה היה:

טבלה מספר 9 - מאפייני התקשורת הישראלית באופן כללי ובמשפט קצב

סיקור בפרשת קצב			תקשורת			באיזו מידה את/ה חושב/ת שהתקשורת/הסיקור התקשורתי היה:
במידה מועטה או מועטה מאד	במידה בינונית	במידה רבה או רבה מאד	במידה מועטה או מועטה מאד	במידה בינונית	במידה רבה או רבה מאד	

29%	34%	33%	35%	45%	20%	הוגנת/הוגן
33%	36%	27%	46%	38%	15%	מאוזנת/מאוזן
25%	36%	31%	30%	46%	23%	מדויקת/מדויק
26%	33%	33%	30%	42%	27%	אמינה/אמין
17%	27%	52%	12%	26%	61%	מאפשרת להבין את הנושא

איור מספר 6 – מאפייני התקשורת הישראלית באופן כללי ובפרשת קצב

ההתפלגויות לפי מגדר וקבוצות גיל של המשיבים "במידה רבה או רבה מאד" בשאלות המתייחסות לסיקור התקשורת בפרשת קצב מוצגת בטבלה מספר 10. נשים נוטות לחשוב באופן מובהק יותר מהגברים ($p\text{-value}=.001$) שבפרשת קצב הסיקור היה הוגן. זאת בניגוד לממצאים לגבי סיקור התקשורת הישראלית באופן כללי, בה לא נמצאו הבדלים בין המגדרים. ביתר המאפיינים של התקשורת, גם בפרשת קצב לא נמצאו הבדלים מובהקים סטטיסטית בין המגדרים. בניתוח לפי קבוצות גיל נמצאו הבדלים מובהקים בכל המאפיינים, כאשר שיעורי המבוגרים המסכימים עם ההיגדים החיוביים גבוהים יותר משיעורי הצעירים החושבים כך.

**טבלה מספר 10 - שיעור המשיבים "במידה רבה או במידה רבה מאד"
למאפייני השונים של התקשורת, באופן כללי ובמשפט קצב, לפי מגדר וגיל**

סה"כ	גיל					מגדר		
	מעל 54	45-54	35-44	25-34	18-24	נקבה	זכר	
33%	46%	47%	39%	32%	20%	41%	29%	הוגן
27%	43%	40%	29%	22%	20%	29%	28%	מאוזן
31%	41%	37%	42%	29%	26%	33%	33%	מדויק
33%	43%	42%	48%	32%	24%	36%	36%	אמין
52%	55%	61%	61%	46%	54%	57%	52%	מאפשר להבין את הנושא

5. מידת ההשפעה של התקשורת על הציבור ועל השופטים

מידת ההשפעה של הסיקור התקשורתי על בתי המשפט הינה שאלה מהותית בדיון על הטענה של "הגנה מן הצדק" בגין הסיקור התקשורתי. הטענה הושמעה הן במשפט קצב והן במשפטיהם של אישי ציבור מפורסמים אחרים. ההשפעה בפועל של התקשורת על הציבור ועל השופטים עשויה כמובן להיות שונה מהתחושות הנשאלים לגבי מידת ההשפעה הזאת. יחד עם זאת, יש עניין להעריך את התפלגות דעות הציבור מידת לגבי ההשפעות האלה..

השאלות שנשאלו בעניין זה התמקדו בפרשת קצב. השאלה לגבי עמדות הציבור נוסחה לפי הגישה התיאורטית של "האדם השלישי" לפיה אנשים נשאלים על השפעת התקשורת על אחרים, ולא על עצמם⁶, והמשתתפים בסקר נשאלו באיזו מידה, לדעתם, חבריהם הושפעו על ידי התקשורת כאשר קבעו דעתם לגבי אשמתו או חפותו של מר קצב. כצפוי, הרוב המוחלט של הנשאלים (58%) סברו שהתקשורת השפיעה "במידה רבה" או "במידה רבה מאד" על חבריהם בקביעת עמדתם. מיעוט קטן יחסית (13%) סברו שההשפעה הייתה מועטה או מועטה מאד (טבלה מספר 11, איור מספר 7 ואיור מספר 8).

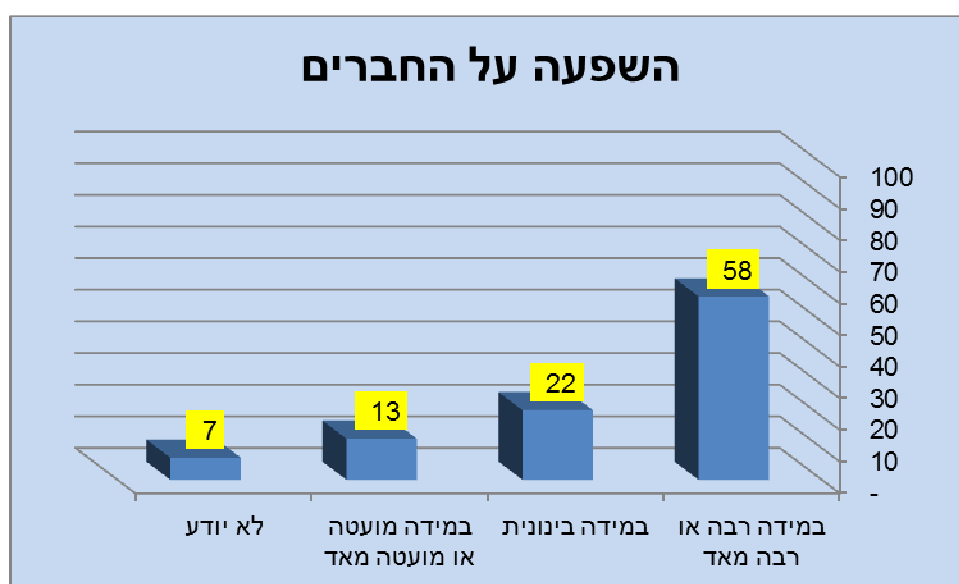
התמונה המצטיירת מניתוח התשובות לגבי התחושות בדבר ההשפעה על השופטים היא תמונה שונה. רק כשליש מהנשאלים (34%) סברו שהרכב השופטים יושפע "במידה רבה" או "במידה רבה מאד" על ידי הסיקור התקשורתי, ושיעור זה סברו שהם יושפעו "במידה מועטה" או "במידה מועטה מאד".

⁶ Davison, W. P. (1983). The third-person effect in communication. *Public Opinion Quarterly*, 47, 1-15.
Perloff, R.M. (1999). The Third-Person Effect: A Critical review and synthesis. *Media Psychology*, 1, 353-378.

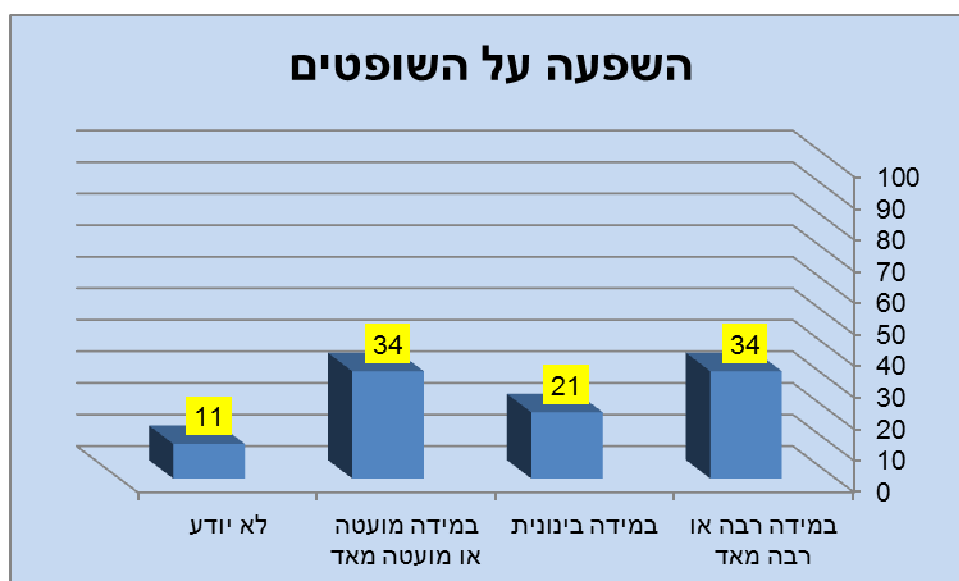
טבלה מספר 11 - השפעת התקשורת על החברים ועל הרכב השופטים

לא יודע	במידה מועטה או מועטה מאד	במידה בינונית	במידה רבה או רבה מאד	
7%	13%	22%	58%	במשפט קצב, לפי דעתך, באיזו מידה החברים שלך הושפעו מהסיקור התקשורתי כאשר קבעו עמדה האם קצב אשם או לא אשם?
11%	34%	21%	34%	במשפט קצב, לפי דעתך, באיזו מידה הרכב השופטים יושפע מהסיקור התקשורתי

איור מספר 7 - השפעת התקשורת על חברים בגיבוש דעה

איור מספר 8 - השפעת התקשורת על הרכב השופטים

ההתפלגויות לפי מגדר וקבוצות גיל של שיעורי המשיבים "במידה רבה או רבה מאד" מוצגות בטבלה מספר 12. לגבי שתי ההשפעות הנחקרות, לא נמצא הבדל מובהק בין המגדרים. שיעורי המבוגרים החושבים שחבריהם יושפעו מהתקשורת נמוכים באופן מובהק משיעורי הצעירים החושבים כך (p-value=.001).

טבלה מספר 12 - שיעור המשיבים שהחברים / הרכב השופטים מושפעים "במידה רבה או רבה מאד" על ידי התקשורת, לפי מגדר וגיל

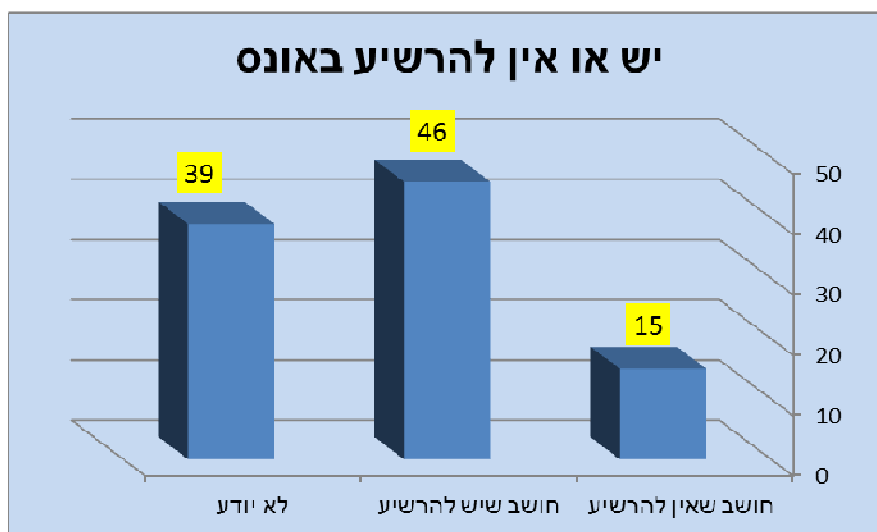
סה"כ	גיל					מגדר		
	מעל 54	45-54	35-44	25-34	18-24	נקבה	זכר	
63%	51%	52%	69%	71%	61%	65%	60%	השפעת התקשורת על חברים
38%	32%	31%	41%	45%	36%	37%	39%	השפעת התקשורת על הרכב השופטים

6. אשמה או חפות בפרשת קצב

נציג כעת את התוצאות שהתקבלו לפני הכרעת הדין לשאלות בדבר האשמה או החפות של מר קצב. טבלה 13 ואיור 9 מציגים את התפלגות התשובות לשאלה "כידוע לך, בימים אלה מתנהל בבית המשפט המחוזי בתל אביב משפטו של נשיא המדינה לשעבר, משה קצב. ללא קשר למה שיחליט בית המשפט - האם לדעתך יש או אין להרשיע אותו באונס?". בהמשך, מטבלה 14 ואיור 10 מציגים את התפלגות התשובות לשאלה "ושוב, ללא קשר למה שיחליט בית המשפט - האם לדעתך יש או אין להרשיע אותו בעבירת מין שאיננה אונס, כמו מעשה מגונה בכוח או הטרדה מינית?".

מכלל המדגם, 46% חשבו שיש להרשיע את מר קצב באונס, ו 15% חשבו שאין להרשיעו באונס. 61% מהמשיבים קבעו עמדה ומביניהם 75% סברו שיש להרשיע ו 25% סברו שאין להרשיע באונס.

איור מספר 9 – התשובות לשאלה "האם לדעתך יש להרשיעו באונס" (באחוזים)

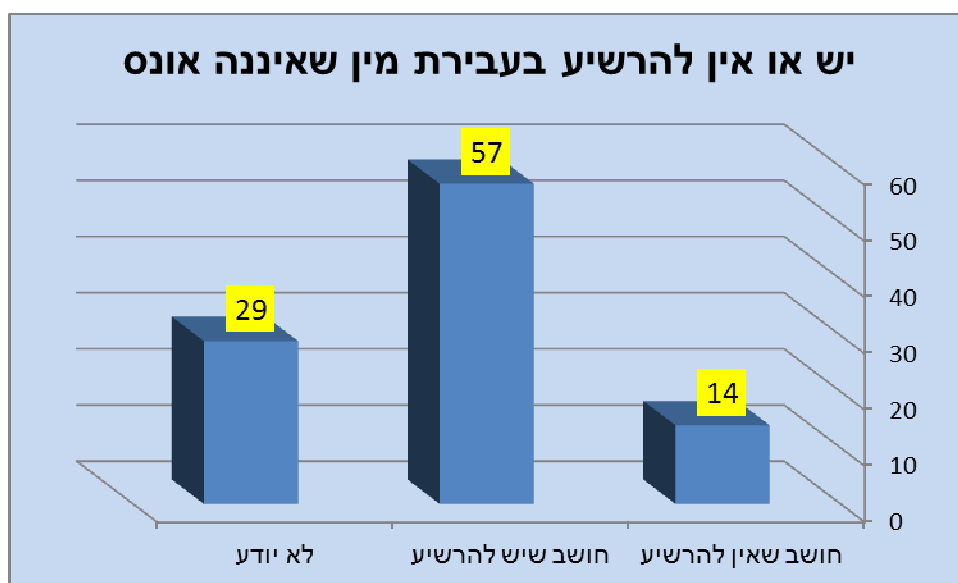
ההתפלגות לפי מגדר מצביעה על שיעור גבוה באופן מובהק בקרב נשים (p-value=.000) מאשר השיעור בקרב גברים שחשבו שיש להרשיע את קצב באונס. גם שיעור הנשאלים המבוגרים יותר שחשבו שיש להרשיעו באונס היה באופן מובהק יותר גבוה משיעור הצעירים יותר שחשבו כך.

טבלה מספר 13 - שיעור החושבים שיש או אין להרשיע את הנשיא לשעבר באונס, סה"כ ולפי מגדר וגיל

סה"כ	גיל					מגדר		
	מעל 54	45-54	35-44	25-34	18-24	נקבה	זכר	
46%	58%	61%	59%	40%	30%	55%	39%	חושב שיש להרשיעו באונס
15%	16%	9%	11%	17%	18%	12%	17%	חושב שאין להרשיעו באונס
39%	27%	30%	30%	44%	52%	33%	44%	לא יודע

הממצאים המוצגים באיור מספר 10 מראים שבשאלה המתייחסת לסעיף עבירת מין שאיננה אונס 71% מהמשיבים קבעו עמדה. מביניהם 80% סברו שיש להרשיע את משה קצב בעבירת מין שאיננה אונס ו 20% סברו שאין להרשיעו.

איור מספר 10 – התשובות לשאלה "האם לדעתך יש להרשיעו בעבירת מין שאיננה באונס" (באחוזים)

כמו בשאלה לגבי האשמה או החפות בעבירה של אונס, ההתפלגות לפי מגדר מצביעה על שיעור נשים גבוה באופן מובהק משיעור הגברים שחשבו שיש להרשיע את קצב בעבירת מין שאיננה אונס ($p\text{-value}=0.000$). גם שיעור הנשאלים המבוגרים יותר שחשבו שיש להרשיעו בעבירת מין שאיננה אונס היה באופן מובהק יותר גבוה משיעור הצעירים יותר שחשבו כך. הממצאים מוצגים בטבלה מספר 14.

טבלה מספר 14 - שיעור החושבים שיש או אין להרשיע את הנשיא לשעבר בעבירת מין שאיננה אונס, סה"כ ולפי מגדר וגיל

סה"כ	גיל					מגדר		
	מעל 54	45-54	35-44	25-34	18-24	נקבה	זכר	
57%	59%	72%	61%	55%	47%	69%	47%	חושב שיש להרשיעו בעבירת מין שאיננה אונס
14%	17%	9%	18%	11%	16%	10%	18%	חושב שאין להרשיעו בעבירת מין שאיננה אונס
29%	24%	18%	22%	34%	38%	21%	35%	לא יודע

ממצאי הסקרים מציבים אם כן תמונה ברורה לגבי עמדות הציבור שלפני הכרעת הדין. בשתי השאלות גם יחד, כשני שלישים מהציבור קבעו דעתם בדבר אשמתו או חפותו של מר קצב. אפשר לשער שלקביעת עמדה תרמו גם הן התקשורת והן ההשפעות סביבתיות מגזריות. ההשפעה הסביבתית בולטת במיוחד במגזרים החשופים פחות לכלי התקשורת. יחד עם זאת, שיעור

החושבים שאין להרשיע את קצב לא היה זניח. בנוסף לכך, אין להתעלם מכך שבשני המקרים כשליש מהציבור לא קבע דעה בשאלת אשמתו או חפותו של מר קצב.

תוצאה מעניינת הראויה להתייחסות היא ששיעור הנשים החושבות שיש להרשיע את קצב גבוה באופן מובהק משיעור הגברים החושבים כך. התוצאה חוזרת על עצמה הן בשאלת האשמה או החפות מאונס והן בשאלת האשמה או החפות בעבירת מין שאיננה אונס.

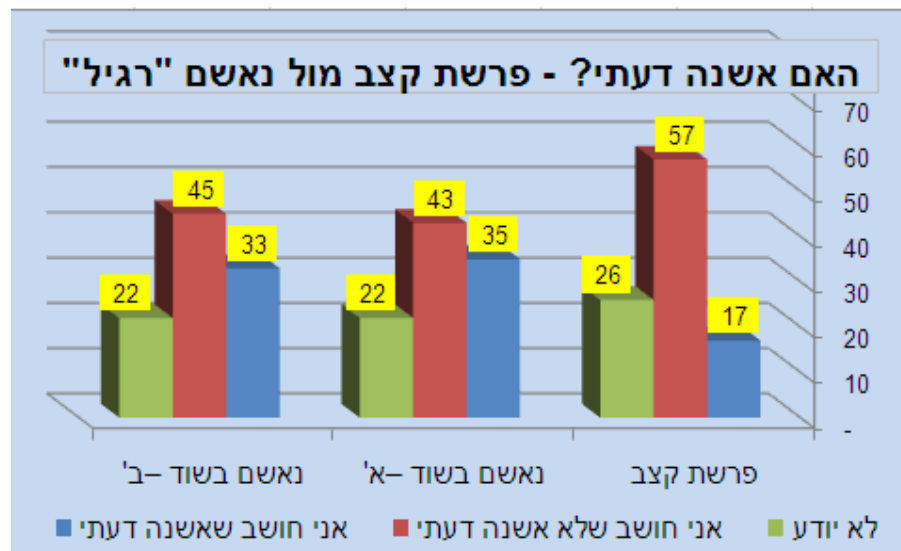
7. האם תשנה דעתך אם הכרעת הדין תהיה שונה מדעתך הקודמת?

בפרק ההקדמה הדגשנו שהתשובות לשאלה בדבר הסיכוי שהמשיבים ישנו דעתם אם הכרעת הדין תסתור את דעתם המקורית, עשויות להיות מושפעות הן מרמת האמון בתקשורת והן מרמת האמון במערכת המשפט. כמו כן ציינו את חשיבות ההערכה של השפעת התקשורת כפונקציה של מעמדו של נאשם. השפעת עוצמת הכיסוי התקשורתי נבדקה על ידי הצגת השאלה הן לגבי פרשת קצב (בו הסיקור התקשורתי היה רב מאד) והן לגבי פרשה היפותטית אחרת (עליו אין כיסוי תקשורתי). הסימולציה בדבר הפרשה ההיפותטית הוצגה בשני תרחישים. בפני מחצית המדגם הוצג התרחיש הראשון, בו הנשאלים נתבקשו להניח שעל סמך מה ששמעו או קראו, הם קבעו דעתם שהנאשם אשם אך בית המשפט החליט לזכותו. בפני המחצית השנייה של המדגם הוצג התרחיש השני בו הנשאלים נתבקשו להניח שהם קבעו דעתם הנאשם זכאי אך בית המשפט החליט להרשיעו. הנוסח של שלוש השאלות מוצגות להלן:

- **השאלה בפרשת קצב: אם בית המשפט יפסוק בניגוד לדעתך - האם את/ה חושב שתשנה את דעתך בעניין אשמתו או חפותו של הנשיא לשעבר קצב?**
- **השאלה בפרשת ההיפותטית - תרחיש ראשון: נדמיין לרגע מקרה אחר, שונה לחלוטין. קראת בעיתון, שמעת ברדיו וראית בטלוויזיה דיווח על מקרה שוד שקרה בצפון הארץ. הנאשם מכחיש אך המשטרה והפרקליטות טוענים שנסיבות המקרה מצביעות על כך שהנאשם אכן ביצע את השוד. את/ה שוקל/ת את כל הדיווחים ו מגיע/ה למסקנה שהשתכנעת שהנאשם אכן ביצע את השוד. כעת, נדמיין שהתקיים המשפט, ובית המשפט פוסק שהוא מזכה את הנאשם. האם לדעתך, במקרה זה תשנה את דעתך ותחשוב בליבר שכנראה הנאשם זכאי?**
- **השאלה בפרשת ההיפותטית - תרחיש שני: נדמיין לרגע מקרה אחר, שונה לחלוטין. קראת בעיתון, שמעת ברדיו וראית בטלוויזיה דיווח על מקרה שוד שקרה בצפון הארץ. הנאשם מכחיש אך המשטרה והפרקליטות טוענים שנסיבות המקרה מצביעות על כך שהנאשם אכן ביצע את השוד. את/ה**

שוקל/ת את כל הדיווחים ומגיע/ה למסקנה שאתה לגמרי לא משוכנע שהנאשם אכן ביצע את השוד. בעצם אתה די בטוח שהוא לא אשם. כעת, נדמיין שהתקיים המשפט ובית המשפט פוסק שהנאשם אשם. האם לדעתך במקרה זה תשנה את דעתך ותחשוב בלבך שכנראה הנאשם זכאי? התוצאות שהתקבלו מוצגות באיור מספר 11.

איור מספר 11 – הסיכוי לשנות דעה בעקבות הכרעת הדין- פרשת קצב מול נאשם "רגיל"

מניתוח נתוני איור מספר 11 ניתן להסיק שתי מסקנות עיקריות:

- אין הבדל בין שני התרחישים שבסימולציה עם פרשת השוד ההיפותטי.
- התוצאות האמפיריות אימתו את ההשערה שהצבנו בתחילת הסעיף הנוכחי: **נמצא שבפרשות "רגילות" שיעור המוכנים לשנות דעתם בהתאם להכרעת בית המשפט הוא כפול מזה שהתקבל בסקרים בפרשת קצב (34% לעומת 17%).**

כמובן, יש להתייחס בזהירות לנתונים המתקבלים מדוגמה היפותטית. טבעי שבמקרה כזה הנשאלים יגידו לעצמם, בצדק, שלא כל הנתונים בידיהם. גם אם התרחיש הגדיר "מה הם חושבים" בפרשה, לא מן הנמנע שהם נוטים ביתר קלות להשתכנע מהכרעת הדין. אולם גם אם איננו סומכים לחלוטין על הערכים המספריים של הנתונים, כיוון התוצאות ברור: בפרשות "רגילות", אפילו חמורות שעוררו עניין ציבורי רב, שיעור המוכנים לשנות דעתם בהתאם להכרעת בית המשפט **גבוה באופן ניכר** מזה שמתקבל בפרשות שבהן הועמדו לדין ידוענים. מההתפלגות לפי מגדר המוצגות בטבלה 15 ניתן לראות שבפרשת קצב, שיעור הנשים שחשבו שישנו דעתן היה באופן מובהק ($p\text{-value}=0.000$) יותר נמוך משיעור הגברים שחשבו כך. בהתפלגות לפי גיל ניתן לראות שמובהקות

ההבדל נובעת מהעובדה שהצעירים השיבו "לא יודע" בשיעורים גבוהים יותר מהמבוגרים.

טבלה מספר 15 - שיעור החושבים שישנו דעתם אם במשפט קצב הכרעת הדין תהיה שונה מדעתם, סה"כ ולפי מגדר וגיל

סה"כ	גיל					מגדר		
	מעל 54	45-54	35-44	25-34	18-24	נקבה	זכר	
17%	23%	16%	18%	18%	14%	11%	23%	חושב שאשנה את דעתי
56%	63%	58%	60%	55%	50%	63%	51%	חושב שלא אשנה את דעתי
26%	14%	26%	23%	27%	36%	26%	26%	לא יודע

גם בפרשת השוד, ניתן לראות מטבלה 16 ששיעור הנשים שחשבו שיישנו דעתן היה באופן מובהק יותר נמוך משיעור הגברים שחשבו כך ($p\text{-value}=0.000$). לעומת זאת, בהתפלגות לפי גיל לא נמצא הבדל סטטיסטי מובהק ($p\text{-value}=0.079$) בין קבוצות הגיל השונות.

טבלה מספר 16 - שיעור החושבים שישנו דעתם אם הכרעת הדין במקרה שוד היפותטי תהיה שונה מדעתם, סה"כ ולפי מגדר וגיל

סה"כ	גיל					מגדר		
	מעל 54	45-54	35-44	25-34	18-24	נקבה	זכר	
34%	39%	36%	37%	29%	32%	25%	40%	חושב שאשנה את דעתי
44%	40%	36%	41%	46%	51%	46%	42%	חושב שלא אשנה את דעתי
22%	20%	28%	22%	25%	17%	28%	17%	לא יודע

8. סיום ודיון

נתמקד בפרק הסיום בשתי הסוגיות העיקריות הקשורות בפרשת קצב: סוגיית האשמה או החפות וסוגיית הסיכוי שהציבור יישנה דעתו אם הכרעת הדין תהיה שונה מדעתם הקודמת. הצבענו לעיל על העובדה שלפני הכרעת הדין בפרשת קצב, כשני שלישים מהציבור קבעו דעתם בשאלת האשמה או החפות. כאמור, ניתן לראות בכך הן השפעה של התקשורת והן השפעה מגזרית. אך האם ניתן לזהות את השפעת התקשורת גם בנטיות ליבם של המשיבים? במלים אחרות, האם גם העובדה שהרוב הגדול של הציבור חשב שיש להרשיע את מר קצב הושפעה מהסיקור התקשורת? הסנגורים של מר קצב טענו שהתשובה לשאלה

הזאת היא בהחלט חיובית, ובאותו הזמן הביעו דעתם ההשפעה עצמה היא בהחלט שלילית. אך האם טענתם מוצדקת? ניתוח הקשר בין רמת האמון בתקשורת לבין דעות הציבור בשאלת ההרשעה מצדיק לכאורה את הטענה שנטיית ליבם של משיבים הושפעה מהתקשורת. אכן, ככל שרמת האמון בתקשורת עולה, עולה גם הנטייה לחשוב שיש להרשיע את מר קצב. מתוך נתוני טבלה 17 ניתן לראות שמבין אלה שאמרו שיש להם אמון בתקשורת "במידה רבה" או "במידה רבה מאד", 56% חשבו שיש להרשיע את קצב באונס. מאידך, מבין אלה שמאמינים בתקשורת "במידה מועטה" או "במידה מועטה מאד", שיעור החושבים שיש להרשיע את קצב באונס הוא רק מחצית מהשיעור הקודם (28%). הבדלים דומים ניתן לראות גם בשאלת ההרשעה בעבירת מין שאיננה אונס. בשני המבחנים הסטטיסטיים, ההבדלים היו מאד מובהקים (p-value=.000).

טבלה מספר 17 - הקשר בין רמת האמון בתקשורת לדעות בדבר אשמתו של משה קצב

רמת האמון בתקשורת			
במידה מועטה או מועטה מאד	במידה בינונית	במידה רבה או רבה מאד	
28%	48%	56%	חושב שיש להרשיעו באונס
37%	62%	65%	חושב שיש להרשיעו בעבירת מין שאינה אונס

במשפט הפותח את הקטע הקודם אמרתי "לכאורה" ואחזור על כך בהמשך. נפנה כעת לשאלת הסיכוי לשנות את דעה אם הכרעת הדין תהיה שונה מהדעה הקודמת. האם רמת האמון בבתי המשפט משפיעה על ההסתברות לשנות את הדעה? נתוני טבלה מספר 18 מהווים תמיכה בהשערה הזאת: מבין הנותנים אמון בבתי המשפט "במידה רבה" או "במידה רבה מאד", 24% חשבו שיישנו דעתם אם הכרעת הדין בפרשת קצב תהיה שונה מדעתם הקודמת. שיעור נמוך בהרבה (רק 12%) נרשם מבין אלה שאמרו שיש להם אמון בבתי המשפט "במידה מועטה" או "במידה מועטה מאד". תוצאות דומות ניתן לראות גם ב"פרשת השוד" ההיפותטית.

טבלה מספר 18 - הקשר בין רמת האמון בבתי המשפט לסיכוי לשנות

דעה לאחר הכרעת הדין

רמת האמון בבתי המשפט			
במידה מועטה או מועטה מאד	במידה בינונית	במידה רבה או רבה מאד	
12%	14%	24%	חושב שאשנה דעתי בפרשת קצב
27%	28%	43%	חושב שאשנה דעתי ב"פרשת השוד"

הקשרים בין הסוגיות הנחקרות ובין רמות האמון במוסדות התאימו אם כן להשערות הבסיסיות: ככל שעולה **רמת האמון בתקשורת** עולה גם הסיכוי לחשוב **שיש להרשיע** את מר קצב. כמו כן, ככל שעולה **רמת האמון בבתי המשפט** עולה גם הסיכוי לשנות דעה בעקבות הכרעת הדין.

אלא שהתמונה מורכבת יותר. מסתבר שניתן למצוא מתאמים חיוביים גבוהים גם אם מצליבים בין משתנים אחרים. ואכן, שיעור הסבורים **שיש להרשיע** עולה גם ככל שעולה **רמת האמון בבתי המשפט** ולא רק ככל שעולה רמת האמון בתקשורת. בטבלה מספר 19, עוצמת הקשרים נמוכה מזו שבטבלה הקודמת אבל כיוון הקשר נשמר: מבין הנותנים "במידה רבה" או "במידה רבה מאד" אמון בבתי המשפט, 57% חשבו שיש להרשיע את קצב באונס. שיעור נמוך בהרבה (רק 35%) נרשם בין אלה שאמרו שיש להם אמון בבתי "במידה מועטה" או "במידה מועטה מאד".

טבלה מספר 19 - הקשר בין רמת האמון בבתי המשפט לבין הדעות

בדבר אשמתו של משה קצב

רמת האמון בבתי המשפט			
במידה מועטה או מועטה מאד	במידה בינונית	במידה רבה או רבה מאד	
35%	45%	57%	חושב שיש להרשיעו באונס
45%	55%	67%	חושב שיש להרשיעו בעבירת מין שאינה אונס

כך גם בסוגיית שינוי הדעה: לפי ההשערה הבסיסית, לא היינו מצפים שהנכונות לשנות את הדעה תעלה ככל שעולה רמת אמון בתקשורת, אולם הנתונים המוצגים בטבלה מספר 20 מראים שבפרשת קצב זה אכן המצב ($p\text{-value}=0.006$). רק ב"פרשת השוד" לא נמצא כל קשר בין רמת האמון בתקשורת ובין הנכונות לשנות את הדעה ($p\text{-value}=0.969$, הנתונים לא מוצגים).

טבלה מספר 20 - הקשר בין רמת האמון בתקשורת לבין הסיכוי לשנות דעה לאחר הכרעת הדין

רמת האמון בתקשורת			
במידה מועטה או מועטה מאד	במידה בינונית	במידה רבה או רבה מאד	
14%	15%	23%	חושב שאשנה דעתי בפרשת קצב
33%	33%	35%	חושב שאשנה דעתי ב"פרשת השוד"

מסתבר אם כן שהמתאמים מורכבים יותר ומושפעים ממכלול מאפייני המשיבים. בניתוח לפי המגדר והגיל הצבענו על ההבדלים הגדולים בין הנשים לגברים בסוגיית ההרשעה של קצב. כך גם בסוגיית הסיכוי לשנות את הדעה. במאמר שהופיע ב"קשר" הצבענו על המתאם הגבוה בין ההשקפה הדתית של הנשאלים לבין תשובותיהם.

מכל האמור לעיל נראה שהתשובות הנשאלים תלויות בהשפעות מגזריות רב מימדיות. ההשפעות של רמות האמון בתקשורת ובבתי המשפט אכן כלולות במכלול זה. אולם בגלל הגורמים המתערבבים האחרים (כגון מגדר, גיל ורמת דתיות) בניתוח של ההשפעות השוליות של רמות האמון בתקשורת ובבתי המשפט ניתן לזהות גם השפעות בכיוונים המנוגדים להשערות הבסיסיות הצפויות. מסתבר אם כן שעוצמתן של ההשפעות של רמות האמון בתקשורת ובבתי המשפט אינן גבוהות במידה שתבטל את השפעת הגורמים המתערבבים. אמידת ההשפעה המותנית או "הנקייה" של התקשורת תצריך מחקרים עם תכנוני ניסויים מיוחדים המיועדים לבטל את השפעת הגורמים המתערבבים.⁷

⁷ ראו למשל את התכנון המחקר

Jack Citrin and Patrick Egan "When the Supreme Court Decides, Does the Public Follow?" (2007) <http://ssrn.com/abstract=998597>.